

ЗИГМУНД ФРОЙД УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНА

КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО
Вченою радою університету

Протокол № 10 від
«11» червня 2025 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї ТА ПОДРУЖЖЯ

Освітній рівень: Перший (бакалаврський)

Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»

Спеціальність: С4 Психологія

Освітньо-професійна програма "Психологія"

Статус дисципліни: обов'язкова

Форма навчання: денна

<u>Форма навчання</u>	<u>Курс</u>	<u>Семестр</u>	<u>Лекції (год.)</u>	<u>Практичні (год.)</u>	<u>Самостійна робота студента (год.)</u>	<u>Разом (год.)</u>	<u>Екзамен (сем.)</u>
<u>Денна</u>	<u>4</u>	<u>8</u>	<u>20</u>	<u>10</u>	<u>60</u>	<u>90</u>	<u>8</u>

Робоча програма розроблена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів в галузі С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини», Спеціальність: С4 Психологія, затвердженої вченою радою ЗФУУ (протокол № 10 від «11» червня 2025 року).

Програму навчальної дисципліни розробив:

Доктор психологічних наук, професор
професор кафедри психології

(підпис)

М. Максимов

Робочу програму обговорено та затверджено на засіданні кафедри психології
Протокол № 9 від “21” травня 2025 року

Завідувач кафедри психології

(підпис)

І. Клименко

Гарант ОПП «Психологія»

(підпис)

І. Клименко

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ (_____), “__” _____ 20__ р., протокол №__
(підпис) (ПІБ)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ОПП, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	
Кількість кредитів - 3	Галузь знань: С «Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини»	Статус дисципліни Обов'язкова Мова навчання українська	
Модулів - 3	Спеціальність: С4 Психологія	Рік підготовки	
		4-й	
Змістових модулів - 2	Освітньо-професійна програма «Психологія»	Семестр	
Загальна кількість кредитів/годин - 3/90			8-й
		Лекції (год.)	
		20	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних - 3 год.;	Ступень вищої освіти - бакалавр	Практичні(год.)	
		10	
		Самостійна робота(год.)	
		60	
		Всього	
		90	
		Вид контролю	
	Екзамен		

2.1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є формування у здобувачів освіти цілісного уявлення про закономірності розвитку сімейних і подружніх стосунків, їхній вплив на особистість та соціальну адаптацію, а також набуття знань і практичних навичок щодо психологічної допомоги сім'ї у кризових ситуаціях.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

Завдання вивчення дисципліни «Психологія сім'ї та подружжя» полягають у забезпеченні здобувачів вищої освіти знаннями та практичними навичками щодо процесу надання психологічної допомоги сім'ям.

Основні завдання:

- Теоретичне засвоєння — ознайомлення з основними концепціями, моделями та підходами до вивчення сімейних і подружніх відносин.
- Аналіз розвитку — дослідження закономірностей становлення сім'ї, етапів її життєвого циклу та психологічних особливостей подружніх взаємин.
- Вивчення криз — розгляд типових проблем і конфліктів у сімейних системах, їхніх причин та наслідків для психічного здоров'я.
- Формування навичок — розвиток умінь консультивання, психодіагностики та психокорекції у сфері сімейної психології.

- Професійна підготовка — забезпечення готовності майбутніх психологів до практичної роботи з сім'ями та подружжями у різних соціальних і культурних контекстах.

2.3. Найменування компетентностей, формування яких забезпечує вивчення дисципліни.

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК14. Здатність до саморефлексії та аналізу динаміки власного та групового психотерапевтичного процесу.

СК16. Здатність застосовувати принципи теорії об'єктних стосунків для аналізу міжособистісних взаємодій.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Для успішного засвоєння дисципліни «Психологія сім'ї та подружжя» студентам необхідно володіти знаннями з таких предметів:

Пререквізіти:

- Психологія особистості – розуміння структури та індивідуальних особливостей особистості.
- Вікова психологія – знання про закономірності психічного розвитку на різних етапах життя.
- Основи міжкультурної комунікації в психології — дисципліна спрямована на вивчення психологічних механізмів взаємодії між представниками різних культур та формування навичок толерантного й ефективного спілкування.
- Основи демографії — дисципліна досліджує закономірності демографічних процесів, структуру та динаміку населення, а також їхній вплив на соціальні й психологічні явища.

Постреквізіти:

Після завершення дисципліни студенти зможуть застосовувати отримані знання у таких предметах та практиках:

- Переддипломна практика — є завершальним етапом професійної підготовки, що інтегрує теоретичні знання та практичні навички у реальних умовах діяльності психолога.
- Кваліфікаційна робота — являє собою самостійне науково-практичне дослідження, яке демонструє професійну компетентність та готовність до незалежної психологічної діяльності.

2.5. Результати навчання

ПР10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника

ПР21. Саморефлексія та аналіз динаміки власного та групового психотерапевтичного процесу.

ПР23. Визначати прояви захисних механізмів, пов'язаних з об'єктними стосунками, у клінічній та повсякденній практиці.

3. Зміст навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Психологія сім'ї та подружжя» складається з двох змістовних модулів:

Змістовний модуль 1. Основи психології сім'ї та подружжя

Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу: соціально-психологічні аспекти та функції

Сім'я та шлюб є фундаментальними соціальними інститутами, що забезпечують відтворення суспільства, передачу культурних цінностей та формування особистості. У психології вони розглядаються як системи взаємодії, де поєднуються емоційні, комунікативні та рольові аспекти. Шлюб виступає формою соціального договору, який регулює взаємини між партнерами та визначає їхні права й обов'язки. Сім'я виконує низку важливих функцій: виховну, емоційно-підтримувальну, соціалізаційну, економічну та рекреаційну.

Особливе значення має її роль у забезпеченні психологічної стабільності та розвитку особистості, формуванні ціннісних орієнтацій і моделей поведінки. Аналіз соціально-психологічних аспектів сім'ї та шлюбу дозволяє зрозуміти механізми їхнього впливу на індивіда та суспільство загалом.

Тема 2. Етапи розвитку сім'ї: життєвий цикл та його психологічні особливості. Закономірності розвитку сім'ї як системи

Життєвий цикл сім'ї охоплює послідовні етапи — створення шлюбу, народження та виховання дітей, період зрілості й старіння, кожен із яких супроводжується специфічними психологічними завданнями та кризами. На початкових стадіях важливим є формування подружньої взаємодії та адаптація до нових ролей, тоді як у період батьківства ключовим стає виховання дітей і підтримка емоційної стабільності. Зрілість сім'ї характеризується балансом між автономією та спільністю, а пізні етапи — переосмисленням життєвих цінностей і підтримкою міжпоколінних зв'язків. Як система, сім'я розвивається відповідно до закономірностей стабільності й змін, рівноваги та дисбалансу, що визначають її здатність до саморегуляції.

Важливим є розуміння механізмів адаптації сімейної системи до зовнішніх соціальних і культурних впливів, адже саме вони забезпечують її життєздатність та психологічну стійкість.

Тема 3. Типологія стосунків у шлюбі. Подружні взаємини: комунікація, рольові очікування та адаптація

Подружні стосунки характеризуються різноманітними типами взаємодії — від гармонійних і партнерських до конфліктних та традиційно-рольових. Типологія визначається рівнем емоційної близькості, комунікативною відкритістю та розподілом сімейних ролей, що впливає на стабільність шлюбу та психологічний комфорт партнерів.

Комунікація виступає ключовим механізмом підтримки взаєморозуміння, вирішення конфліктів і формування довіри. Рольові очікування визначають

структуру взаємодії та можуть бути джерелом як узгодженості, так і напруженості у стосунках.

Адаптація подружжя до змінних умов життя — економічних, соціальних чи особистісних — потребує гнучкості, готовності до компромісів та психологічної підтримки.

Вивчення цих аспектів дозволяє зрозуміти закономірності розвитку подружніх взаємин і виробити ефективні стратегії їхнього збереження та зміцнення.

Тема 4. Соціокультурні чинники: вплив традицій, норм і цінностей на сімейні стосунки

Сімейні стосунки формуються не лише на основі індивідуальних особливостей партнерів, а й під значним впливом соціокультурного середовища. Традиції, норми та цінності суспільства визначають моделі поведінки у шлюбі, розподіл ролей між чоловіком і жінкою, а також очікування щодо батьківства та виховання дітей. Культурні відмінності можуть сприяти як гармонізації, так і виникненню конфліктів у сімейній системі, особливо у випадках міжкультурних шлюбів.

Важливим є усвідомлення того, що соціокультурні чинники впливають на рівень толерантності, комунікативні стратегії та здатність сім'ї адаптуватися до змін у суспільстві. Психологічний аналіз цих аспектів дозволяє зрозуміти, як ціннісні орієнтації та соціальні норми формують стабільність або кризовість сімейних відносин, а також визначають потенціал для їхнього розвитку.

Тема 5. Батьківство. Дитячо-батьківські відносини. Сім'ї, де є діти з девіантною поведінкою

Батьківство є ключовим етапом розвитку сімейної системи, що передбачає формування відповідальності, турботи та виховних функцій, які впливають на психологічний стан як батьків, так і дітей. Дитячо-батьківські відносини визначають якість соціалізації, емоційної стабільності та особистісного розвитку дитини, а їхня гармонійність чи конфліктність залежить від стилю виховання, комунікації та рівня емоційної підтримки. Особливу увагу приділяють сім'ям, де є діти з девіантною поведінкою, адже такі ситуації створюють додаткові виклики для батьків та всієї сімейної системи. Девіантна поведінка може спричиняти конфлікти, емоційне виснаження та соціальну ізоляцію, що потребує комплексної психологічної допомоги.

Важливим завданням є підтримка батьків у подоланні труднощів, корекція поведінки дітей та створення умов для відновлення гармонії у сімейних стосунках. Аналіз цієї теми дозволяє зрозуміти механізми впливу батьківства на розвиток особистості та виробити ефективні стратегії психологічної підтримки сімей у кризових ситуаціях.

Змістовний модуль 2. Практичні аспекти психології сім'ї та подружжя

Тема 6. Конфлікти у сім'ї: причини, динаміка та шляхи подолання

Конфлікти у сім'ї є природним явищем, що виникає внаслідок зіткнення різних потреб, цінностей та очікувань її членів. Основними причинами можуть бути нерівномірний розподіл ролей, фінансові труднощі, відмінності у виховних підходах, а також особистісні та комунікативні бар'єри. Динаміка конфлікту включає стадії його зародження, загострення та можливого вирішення, що супроводжується емоційними реакціями та зміною взаємин.

Важливим є розуміння того, що конфлікт може мати як деструктивний, так і конструктивний характер: у першому випадку він руйнує довіру та емоційний зв'язок, у другому — сприяє розвитку взаєморозуміння та пошуку нових форм співпраці. Шляхи подолання конфліктів передбачають використання комунікативних стратегій, переговорів, компромісів та психологічної підтримки. Ефективне вирішення сімейних суперечок базується на емпатії, толерантності та готовності до взаємних змін, що забезпечує стабільність і гармонію сімейної системи.

Тема 7. Різновиди дисфункцій сім'ї та причини їх виникнення

Дисфункції сім'ї проявляються у порушенні її основних функцій — виховної, емоційної, комунікативної та соціалізаційної, що призводить до дестабілізації внутрішніх взаємин. Серед основних різновидів виділяють емоційно-холодні сім'ї, де відсутня підтримка та близькість; конфліктні сім'ї, у яких постійні суперечки руйнують довіру; гіперопікуючі сім'ї, що обмежують автономію дітей; а також сім'ї з асоціальними чи девіантними моделями поведінки.

Причинами виникнення дисфункцій можуть бути економічні труднощі, психологічна несумісність партнерів, залежності, насильство, відсутність ефективної комунікації та негативний вплив соціального середовища.

Важливим є розуміння того, що дисфункції не лише порушують внутрішній баланс сімейної системи, а й впливають на психічний розвиток дітей та їхню здатність до соціальної адаптації. Аналіз цих явищ дозволяє визначити фактори ризику та розробити стратегії психологічної допомоги, спрямовані на відновлення гармонії та функціональної цілісності сім'ї.

Тема 8. Сім'ї, де є проблема uzалежнення від психотропних речовин. Сім'ї, де є проблема насильства

Сім'ї, у яких присутня проблема uzалежнення від психотропних речовин, стикаються з глибокими психологічними та соціальними труднощами. Залежність одного з членів сім'ї призводить до порушення комунікації, втрати довіри, емоційної нестабільності та часто супроводжується економічними проблемами. Важливим аспектом є вплив uzалежнення на дітей, які можуть переживати емоційні травми, формувати деструктивні моделі поведінки та мати труднощі із соціальною адаптацією.

Сім'ї, де існує проблема насильства, характеризуються високим рівнем конфліктності, страху та психологічного напруження. Насильство може

проявлятися у фізичній, психологічній чи економічній формах, руйнуючи базові функції сім'ї та створюючи атмосферу небезпеки. Його наслідки включають травматизацію дітей, формування патологічних моделей взаємодії та ризик повторення насильницьких сценаріїв у майбутньому.

Аналіз цих проблем дозволяє зрозуміти механізми руйнування сімейної системи та визначити шляхи психологічної допомоги. До них належать кризове консультування, психотерапія, соціальна підтримка та профілактичні програми, спрямовані на відновлення безпеки, довіри та гармонії у сімейних стосунках.

Тема 9. Кризи сімейного життя: психологічні наслідки та підтримка

Кризи сімейного життя є неминучими етапами розвитку сімейної системи, що виникають унаслідок внутрішніх суперечностей або зовнішніх соціальних викликів. Вони можуть бути пов'язані з переходами життєвого циклу (народження дітей, підлітковий період, «порожнє гніздо»), економічними труднощами, хворобами чи втратами. Психологічні наслідки криз проявляються у зниженні емоційної стабільності, виникненні конфліктів, відчутті тривоги, депресивних станах та порушенні комунікації між членами сім'ї.

Водночас криза може виконувати й конструктивну функцію, стимулюючи перегляд цінностей, пошук нових форм взаємодії та зміцнення сімейних зв'язків. Психологічна підтримка у кризових ситуаціях включає консультування, психотерапію, розвиток навичок ефективної комунікації та формування ресурсів для подолання стресу. Важливим є також залучення соціальної допомоги та створення умов для відновлення довіри й гармонії у сімейних стосунках.

Тема 10. Завершення шлюбно-сімейних відносин. Розлучення

Завершення шлюбно-сімейних відносин є складним психологічним процесом, що охоплює як емоційні, так і соціальні аспекти життя партнерів. Розлучення часто супроводжується переживанням втрати, почуттям провини, тривожністю та кризою ідентичності, особливо коли воно зачіпає дітей. Психологічні наслідки можуть проявлятися у зниженні самооцінки, порушенні комунікації та формуванні негативних моделей взаємодії у майбутніх стосунках. Водночас розлучення може стати і ресурсом для особистісного розвитку, відкриттям нових можливостей та переосмисленням життєвих цінностей.

Важливим завданням психологічної підтримки є допомога у подоланні емоційної кризи, формуванні конструктивних стратегій співпраці між колишніми партнерами та забезпеченні стабільності для дітей. Аналіз цього етапу дозволяє зрозуміти механізми завершення сімейних відносин та виробити ефективні підходи до їхнього психологічного супроводу.

4. Структура залікового кредиту з дисципліни

Назви змістовних модулів і тем практичних занять	Кількість годин			
	денна форма			
	у тому числі			
	усього	л.	пр.	с.р.

Змістовний модуль 1. Основи психології сім'ї та подружжя				
Тема 1. Поняття сім'ї та шлюбу: соціально-психологічні аспекти та функції.	9	2	1	6
Тема 2. Етапи розвитку сім'ї: життєвий цикл та його психологічні особливості. Закономірності розвитку сім'ї як системи	9	2	1	6
Тема 3. Типологія стосунків у шлюбі. Подружні взаємини: комунікація, рольові очікування та адаптація.	9	2	1	6
Тема 4. Соціокультурні чинники: вплив традицій, норм і цінностей на сімейні стосунки.	9	2	1	6
Тема 5. Батьківство. Дитячо-батьківські відносини. Сім'ї, де є діти з девіантною поведінкою	9	2	1	6
Змістовний модуль 2. Практичні аспекти психології сім'ї та подружжя				
Тема 6. Конфлікти у сім'ї: причини, динаміка та шляхи подолання.	9	2	1	6
Тема 7. Різновиди дисфункцій сім'ї та причини їх виникнення	9	2	1	6
Тема 8. Сім'ї, де є проблема узалежнення від психотропних речовин. Сім'ї, де є проблема насильства	9	2	1	6
Тема 9. Кризи сімейного життя: психологічні наслідки та підтримка.	9	2	1	6
Тема 10. Завершення шлюбно-сімейних відносин. Розлучення	9	2	1	6
Усього:	90	20	10	60

5. Тематика практичних занять з дисципліни

Змістовний модуль 1. Основи психології сім'ї та подружжя

Практичне заняття 1. Сім'я та шлюб: психологічні аспекти і функції

- Охарактеризуйте основні функції сім'ї у сучасному суспільстві.
- Назвіть психологічні причини потреби у шлюбі.
- Зазначте відмінності між соціальним та психологічним розумінням сім'ї.
- Опишіть вплив сім'ї на психічний розвиток особистості.
- Сформулюйте значення сім'ї як соціального інституту.

Практичне заняття 2. Етапи розвитку сім'ї та закономірності її функціонування

- Перелічте основні етапи життєвого циклу сім'ї.
- Охарактеризуйте психологічні кризи, що супроводжують перехід між етапами.
- Зазначте механізми збереження стабільності сімейної системи.
- Опишіть закономірності розвитку сім'ї як цілісної системи.
- Розкрийте вплив зовнішніх соціальних факторів на сімейну динаміку.

Практичне заняття 3. Типи подружніх стосунків та взаємини

- Назвіть основні типи стосунків у шлюбі.
- Охарактеризуйте роль комунікації у формуванні подружніх взаємин.
- Зазначте, чому рольові очікування можуть бути джерелом конфліктів.
- Опишіть механізми адаптації подружжя до життєвих змін.
- Сформулюйте критерії гармонійності подружніх стосунків.

Практичне заняття 4. Соціокультурні чинники у формуванні сімейних відносин

- Охарактеризуйте вплив традицій та культурних норм на сімейні ролі.
- Назвіть відмінності моделей сімейних стосунків у різних культурах.
- Зазначте роль соціальних цінностей у формуванні очікувань від шлюбу.
- Опишіть проблеми, що виникають у міжкультурних сім'ях.
- Розкрийте значення соціокультурних чинників для стабільності сімейних відносин.

Практичне заняття 5. Батьківство та дитячо-батьківські взаємини

- Охарактеризуйте психологічні особливості становлення батьківства.
- Опишіть вплив стилю виховання на дитячо-батьківські відносини.
- Назвіть основні труднощі у сім'ях із дітьми девіантної поведінки.
- Зазначте ефективні методи психологічної підтримки батьків.
- Сформулюйте значення дитячо-батьківських взаємин для соціалізації дитини.

Змістовний модуль 2. Практичні аспекти психології сім'ї та подружжя

Практичне заняття 6. Конфлікти у сім'ї

- Охарактеризуйте основні причини виникнення сімейних конфліктів.
- Назвіть етапи розвитку конфлікту у сімейних стосунках.
- Зазначте відмінності між конструктивним та деструктивним конфліктом.
- Опишіть комунікативні стратегії, що допомагають у вирішенні суперечок.
- Запропонуйте психологічні методи підтримки сім'ї у кризових ситуаціях.

Практичне заняття 7. Дисфункції сім'ї

- Перелічте основні різновиди дисфункцій сім'ї.
- Охарактеризуйте вплив економічних та соціальних факторів на стабільність сімейної системи.
- Опишіть психологічні наслідки емоційної холодності у сім'ї.
- Розкрийте роль залежностей та насильства у руйнуванні сімейних функцій.
- Запропонуйте стратегії психологічної допомоги для відновлення гармонії.

Практичне заняття 8. Сім'ї з проблемами uzалежнення та насильства

- Охарактеризуйте вплив uzалежнення від психотропних речовин на сімейні стосунки.
- Опишіть психологічні наслідки для дітей у сім'ях із залежністю.
- Назвіть основні форми насильства у сімейних системах.
- Зазначте, як насильство змінює комунікацію та довіру між членами сім'ї.
- Запропонуйте методи кризового втручання у випадках залежності та насильства.

Практичне заняття 9. Кризи сімейного життя

- Охарактеризуйте основні види криз сімейного життя.
- Опишіть їхній вплив на емоційний стан членів сім'ї.
- Зазначте, у чому полягає конструктивний потенціал криз.
- Перелічте методи психологічної підтримки у кризових ситуаціях.
- Сформулюйте роль соціальної допомоги у подоланні сімейних криз.

Практичне заняття 10. Завершення шлюбно-сімейних відносин та розлучення

- Охарактеризуйте психологічні наслідки розлучення для партнерів.
- Опишіть вплив розлучення на дітей та їхній розвиток.
- Назвіть етапи переживання втрати у процесі розлучення.
- Зазначте можливості особистісного розвитку після розлучення.
- Запропонуйте стратегії психологічної підтримки у період завершення сімейних відносин.

6. Тематика самостійних занять з дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Самостійне заняття 1. Сім'я та шлюб: соціально-психологічні аспекти і функції – Охарактеризуйте основні функції сім'ї у суспільстві. – Назвіть психологічні аспекти шлюбних відносин. – Зазначте відмінності між соціальним і психологічним розумінням сім'ї. – Опишіть роль сім'ї у формуванні особистості. – Перелічте чинники, що забезпечують стабільність сімейної системи. – Розкрийте значення сім'ї для психічного здоров'я.	6
2	Самостійне заняття 2. Етапи розвитку сім'ї та закономірності її функціонування – Назвіть основні етапи життєвого циклу сім'ї. – Охарактеризуйте психологічні кризи, що супроводжують перехід між етапами. – Зазначте закономірності розвитку сім'ї як системи. – Опишіть механізми адаптації сім'ї до змін. – Перелічте зовнішні фактори, що впливають на сімейну динаміку. – Розкрийте роль стабільності та змін у розвитку сімейної системи.	6
3	Самостійне заняття 3. Типи подружніх стосунків та взаємини – Назвіть основні типи стосунків у шлюбі. – Охарактеризуйте роль комунікації у подружніх взаєминах. – Зазначте значення рольових очікувань у шлюбі.	6

	– Опишіть механізми адаптації подружжя до життєвих змін. – Перелічте чинники гармонійності подружніх відносин. – Запропонуйте стратегії подолання конфліктів у шлюбі.	
4	Самостійне заняття 4. Соціокультурні чинники у формуванні сімейних відносин – Охарактеризуйте вплив традицій та культурних норм на сімейні ролі. – Назвіть відмінності моделей сімейних стосунків у різних культурах. – Зазначте роль соціальних цінностей у формуванні очікувань від шлюбу. – Опишіть проблеми, що виникають у міжкультурних сім'ях. – Перелічте соціокультурні чинники, що впливають на стабільність сімейних відносин. – Розкрийте значення культурних відмінностей для психології сім'ї.	6
5	Самостійне заняття 5. Батьківство та дитячо-батьківські взаємини – Охарактеризуйте психологічні особливості становлення батьківства. – Опишіть вплив стилю виховання на дитячо-батьківські відносини. – Назвіть основні труднощі у сім'ях із дітьми девіантної поведінки. – Зазначте ефективні методи психологічної підтримки батьків. – Перелічте чинники, що визначають якість дитячо-батьківських взаємин. – Розкрийте значення батьківства для соціалізації дитини. – Сформулюйте рекомендації щодо гармонізації дитячо-батьківських стосунків.	6
6	Самостійне заняття 6. Конфлікти у сім'ї: причини, динаміка та подолання – Охарактеризуйте основні причини виникнення сімейних конфліктів. – Назвіть етапи розвитку конфлікту у сімейних стосунках. – Зазначте відмінності між конструктивним та деструктивним конфліктом. – Опишіть динаміку конфлікту та його психологічні наслідки. – Перелічте комунікативні стратегії для вирішення суперечок. – Запропонуйте методи психологічної підтримки сім'ї у кризових ситуаціях.	6
7	Самостійне заняття 7. Дисфункції сім'ї та причини їх виникнення – Назвіть основні різновиди дисфункцій сім'ї. – Охарактеризуйте вплив економічних та соціальних факторів на стабільність сімейної системи. – Опишіть психологічні наслідки емоційної холодності у сім'ї. – Зазначте роль залежностей та насильства у руйнуванні	6

	сімейних функцій. – Перелічте чинники ризику виникнення дисфункцій. – Розкрийте значення психологічної допомоги для відновлення гармонії.	
8	Самостійне заняття 8. Сім'ї з проблемами uzалежнення та насильства – Охарактеризуйте вплив uzалежнення від психотропних речовин на сімейні стосунки. – Опишіть психологічні наслідки для дітей у сім'ях із залежністю. – Назвіть основні форми насильства у сімейних системах. – Зазначте, як насильство змінює комунікацію та довіру між членами сім'ї. – Перелічте методи кризового втручання у випадках залежності та насильства. – Запропонуйте стратегії психологічної підтримки для таких сімей.	6
9	Самостійне заняття 9. Кризи сімейного життя: психологічні наслідки та підтримка – Назвіть основні види криз сімейного життя. – Охарактеризуйте їхній вплив на емоційний стан членів сім'ї. – Опишіть конструктивний потенціал криз для розвитку сім'ї. – Зазначте методи психологічної підтримки у кризових ситуаціях. – Перелічте ресурси, що допомагають долати сімейні кризи. – Сформулюйте роль соціальної допомоги у подоланні кризових станів.	6
10	Самостійне заняття 10. Завершення шлюбно-сімейних відносин та розлучення – Охарактеризуйте психологічні наслідки розлучення для партнерів. – Опишіть вплив розлучення на дітей та їхній розвиток. – Назвіть етапи переживання втрати у процесі розлучення. – Зазначте можливості особистісного розвитку після розлучення. – Перелічте стратегії психологічної підтримки у період завершення сімейних відносин. – Розкрийте значення конструктивної співпраці між колишніми партнерами.	6
Всього		60

7. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Психологія сім'ї та подружжя» використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студентів:

- стандартизовані тести;
- поточне опитування;
- залікове модульне тестування та опитування;
- реферати, презентації;

- екзамен.

8. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Психологія сім'ї та подружжя» визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 2		Екзамен
20%	10%	20%	10%	40 %
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Поточне оцінювання	Модульний контроль 2	Екзамен
1. Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (5 занять, 5 тем – 5 оцінок). 2. Модульний контроль 1 проводиться на 2 занятті. Оцінка за Модульний контроль 1 виставляється на підставі виконання письмового завдання.		1. Оцінка за поточне оцінювання визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час занять (5 занять, 5 тем – 5 оцінок). 2. Модульний контроль 2 проводиться на останньому практичному занятті. Оцінка за Модульний контроль 2 виставляється на підставі виконання письмового завдання.		1. Відповідь на 2 запитання, кожне з яких 10 балів. Розв'язання практичного кейсу 10 балів. Тестові завдання 10 балів. У підсумку 40 балів.

Усі форми контрольних заходів та критерії оцінювання здобувачів зазначенні в положенні університету про оцінювання результатів вивчення навчальної дисципліни.

Шкала оцінювання

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№ п/п	Найменування	Номер теми
1	Мультимедійний проектор	1-10
2	Проекційний екран	
3	Комунікаційне програмне забезпечення (Google Chrome, Firefox)	

4	Наявність доступу до мережі Інтернет	
5	Персональні комп'ютери, ноутбук.	
6	Комунікаційне програмне забезпечення (Zoom) для проведення занять у режимі он-лайн (за необхідності)	
7	Комунікаційна навчальна платформа (Moodle) для організації дистанційного навчання (за необхідності)	
8	Програмне забезпечення: ОС Windows	
9	Інструменти Microsoft Office (Word; Excel; Power Point і т. і.)	

10. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основні:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-соціальний підхід у вихованні / І. Д. Бех. – Київ : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Бондаренко О. Ф. Психологія сімейних відносин : навч. посіб. / О. Ф. Бондаренко. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 278 с.
3. Васильченко О. В. Сімейна психологія : навч. посіб. / О. В. Васильченко. – Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 312 с.
4. Волкова Н.П. Психологія сімейних відносин. Академвидав, 2007. — 272 с.
5. Горецька О. В., Сердюк Н. І. Психологія сім'ї : навч. посіб. / О. В. Горецька, Н. І. Сердюк. – Бердянськ : Видавець Ткачук О. В., 2015. – 216 с.
6. Деніжна С. О., Сова М. О. Психологія сім'ї : навч. посіб. / С. О. Деніжна, М. О. Сова. – Київ: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2014. —280 с.
7. Еріксон Е. Дитинство і суспільство. Академія, 2006. — 384 с.
8. Карамушка Л. М. Психологія сім'ї : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. – Київ : Либідь, 2010. – 320 с.
9. Полішук В. М. Психологія сім'ї : навч. посіб. / В. М. Полішук. – 2-ге вид., доповн. – Київ : Бібліотека України, 2007. – 352 с.
10. Полішук В.М., Ільїна Н.М., Савченко Ю.Ю. — Психологія сім'ї. Університетська книга, 2021. — 320 с.

Додаткові:

1. Берн Е. — Ігри, в які грають люди. Книги ХХІ, 2003. — 240 с.
2. Бондаренко О. — Сімейна психологія. Центр навчальної літератури, 2010. — 208 с.
3. Віннікот Д. Маленька дитина і її мати. Клас, 2006. — 160 с.
4. Гурко Т.А. Сім'я в сучасному суспільстві. Наука, 2004. — 208 с.
5. Коваленко В.В. Психологія сім'ї та шлюбу. Либідь, 2012. — 256 с.
6. Крайг Г. Психологія розвитку. Дитинство і юність. Наука, 2003. — 784 с.
7. Леві-Брюль Л. Соціальні функції сім'ї. Юніверс, 2004. — 192 с.
8. Сатир В. Сім'я: як зберегти любов. Софія, 2002. — 256 с.
9. Семигіна Т. В. Соціальна робота з сім'ями : навч. посіб. / Т. В. Семигіна, І. І. Грига. – Київ : Каравела, 2011. – 256 с.
10. Фройд З. Психологія сексуальності / З. Фройд ; пер. з нім. – Київ : Основи, 1997. – 224 с.
11. Фромм Е. Мистецтво любити. Книги ХХІ, 2005. — 128 с.
12. Bowen M. Family Therapy in Clinical Practice / M. Bowen. – New York : Jason

Aronson, 1978. – 880 p.

13. Minuchin S. Families and Family Therapy / S. Minuchin. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1974. – 268 p

Інформаційні ресурси:

1. Бібліотека українських підручників [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://pidruchniki.ws/>.
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.dnbp.gov.ua.
3. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://nbuv.gov.ua>.
4. Національна Парламентська бібліотека України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: www.nplu.kiev.ua.

1. ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ЕКЗАМЕН

1. Охарактеризуйте предмет психології сім'ї як наукової дисципліни
2. Назвіть основні функції сім'ї в психологічному контексті
3. Розкрийте сутність системного підходу до вивчення сім'ї
4. Перелічте концептуальні моделі сім'ї, що існують у сучасній психології
5. Опишіть поняття «сімейна динаміка» та форми її прояву
6. Зазначте чинники, що впливають на психологічну стабільність сім'ї
7. Охарактеризуйте етичні норми діяльності сімейного психолога
8. Зазначте особливості сучасної сім'ї в умовах соціальних змін
9. Перелічте типи сучасних сімей, що виділяються у психології
10. Охарактеризуйте поняття «життєвий цикл сім'ї» та його етапи
11. Назвіть психологічні завдання, характерні для кожного етапу життєвого циклу
12. Опишіть трансформацію сімейних ролей протягом життєвого циклу
13. Зазначте соціальні чинники, що впливають на стабільність шлюбу
14. Охарактеризуйте поняття «психологічна готовність до шлюбу»
15. Перелічте етапи передшлюбного періоду в психологічному аспекті
16. Опишіть роль любові у формуванні подружніх стосунків
17. Назвіть типи любові, описані в сучасних психологічних теоріях
18. Розкрийте вплив романтичних уявлень на очікування від шлюбу
19. Охарактеризуйте типи подружніх стосунків у психології
20. Перелічте ознаки гармонійних шлюбних відносин
21. Назвіть ознаки дисфункційних шлюбних відносин
22. Зазначте причини емоційної відстороненості у шлюбі
23. Перелічте найпоширеніші види сімейної дисфункції
24. Охарактеризуйте поняття «криза у шлюбі» та її прояви
25. Опишіть роль батьківства у розвитку сімейної системи
26. Назвіть стилі виховання, що виділяються у психології
27. Розкрийте вплив стилів виховання на розвиток дитини
28. Охарактеризуйте особливості дитячо-батьківських стосунків

- 29.Опишіть вікові особливості формування прив'язаності
- 30.Розкрийте роль емоційної підтримки у взаєминах з дітьми
- 31.Назвіть кризові періоди, характерні для шлюбно-сімейних стосунків
- 32.Перелічте типи сімейних конфліктів
- 33.Зазначте причини виникнення конфліктів у подружжі
- 34.Опишіть етапи розвитку сімейного конфлікту
- 35.Запропонуйте способи використання конфлікту як ресурсу для розвитку стосунків
- 36.Назвіть методи подолання сімейних конфліктів
- 37.Опишіть особливості роботи з сім'ями у кризовому стані
- 38.Перелічте інструменти діагностики сімейної системи
- 39.Охарактеризуйте поняття «розлучення» як психологічний процес
- 40.Назвіть етапи переживання розлучення
- 41.Опишіть психологічні наслідки розлучення для дорослих
- 42.Розкрийте вплив розлучення на дітей різного віку
- 43.Запропонуйте механізми адаптації після завершення шлюбних стосунків
- 44.Опишіть способи підтримки батьківської ролі після розлучення
- 45.Охарактеризуйте поняття «післяшлюбна сім'я» та її особливості
- 46.Зазначте роль психолога у супроводі сім'ї під час розлучення
- 47.Опишіть психологічні аспекти повторного шлюбу
- 48.Розкрийте вплив досвіду попередніх стосунків на нову сім'ю
- 49.Запропонуйте підходи до роботи з сім'ями, що пережили втрату
- 50.Опишіть особливості роботи з сім'ями, де присутнє домашнє насильство
- 51.Перелічте етапи формування сімейної ідентичності
- 52.Розкрийте процес формування сімейної культури та її вплив на стосунки
- 53.Опишіть специфіку роботи з сім'ями, де є діти з особливими потребами
- 54.Назвіть методи профілактики сімейних криз
- 55.Перелічте критерії успішності сімейної терапії
- 56.Назвіть ключові навички, необхідні психологу для роботи з сім'єю
- 57.Запропонуйте способи розвитку емпатії та нейтральності у роботі з подружжям
- 58.Охарактеризуйте перспективи розвитку сімейної психології в Україні
- 59.Охарактеризуйте основні психологічні та соціальні наслідки узалежнення від психотропних речовин для функціонування сім'ї.
- 60.Які сімейні фактори ризику сприяють формуванню залежності у дітей та підлітків? Наведіть приклади.
- 61.Проаналізуйте особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях, де один із членів має залежність від психотропних речовин.
- 62.Запропонуйте можливі стратегії підтримки та реабілітації сімей, що стикаються з проблемою узалежнення.
- 63.Охарактеризуйте основні види насильства у сім'ї (фізичне, психологічне, економічне, сексуальне) та їхні прояви.
- 64.Які психологічні та соціальні наслідки сімейного насильства для дітей та інших членів родини?

65. Проаналізуйте роль сімейних та соціальних факторів у виникненні проблеми насильства в сім'ї.
66. Запропонуйте можливі стратегії профілактики та підтримки сімей, де існує проблема насильства.
67. Охарактеризуйте основні форми девіантної поведінки дітей та підлітків і їхній вплив на сімейні стосунки.
68. Які сімейні фактори (стиль виховання, комунікація, рольова структура) сприяють формуванню девіантної поведінки у дітей?
69. Проаналізуйте психологічні особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях, де є діти з девіантною поведінкою.
70. Запропонуйте можливі стратегії профілактики та корекції девіантної поведінки у сімейному середовищі.